

ARBEIDSRET TEN

DOM

Avsagt: 14. mars 2017

Saksnr.: 25/2016

Lnr.: AR-2017-10

Dommere: Jakob Wahl
Marit B. Frogner
Karin M. Bruzelius
Tove Stangnes
Terje Solberg
Kjell Bjørndalen
Axel Thuve

Saken gjelder: Tvist om forståelsen av protokoll av 16. mars 1989 inntatt som bilag 9 til Verkstedoverenskomsten for Forsvaret, og om forståelsen av § 9-3 nr. 5 i tilpasningsavtalen for Forsvaret til HA LO–NHO

Landsorganisasjonen i Norge, med
Fellesforbundet

Advokat Imran Haider

mot

Staten v/Forsvarsdepartementet

Advokat Siri Kristiansen

DOM

- (1) Det første spørsmålet i saken er om det er i strid med protokoll av 16. mars 1989, jf. bilag 9 til Verkstedoverenskomsten for Forsvaret, utelukkende å tilsette militære teknikere i vedlikeholdsorganisasjonen for kampflyene F-35. Det andre er om § 9-3 i Tilpasningsavtale for Forsvaret til Hovedavtalen LO–NHO skal forstås slik at ved endringsbeslutninger i Forsvarets stillingsramme som har betydning for overenskomstlønnede, må iverksettelse utstå til partene blir enige eller det foreligger rettslig avklaring.

(2) **Sakens tariffrettslige bakgrunn**

- (3) Verkstedoverenskomsten for Forsvaret (VO/F) for tariffperioden 2014–2016 er inngått mellom Forsvarsdepartementet på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge (LO) og Fellesforbundet på den andre. Kapittel I, overenskomstens virkeområde, bestemmer i § 1.1:

«Virkeområde

Denne overenskomst, Del II, og Hovedavtalen mellom NHO og LO med tilleggsavtale, Del I, kan bare etter krav fra henholdsvis Landsorganisasjonen i Norge (LO)/Fellesforbundet på den ene side og Forsvarsdepartementet (FD) på den annen side gjøres gjelde for Forsvarets tekniske verksteder.

...»

- (4) Kapittel II, § 2.1 har bestemmelse om overenskomstens omfang. I § 2.1, omfang, heter det blant annet:

«2.1.1 Denne overenskomst omfatter hjelpe-, spesial- og fagarbeidere ved Forsvarets tekniske verksteder og tilsvarende arbeidstakere ved driftslagene samt arbeidstakere innen andre enheter som i henhold til praksis har vært omfattet av denne overenskomst.

...

Merknad

Partene er enige om at den tariffmessige tilknytning for verkstedene JØTV, SVTV og POTV skal vurderes med hensyn til en eventuell overføring til Verkstedoverenskomstens virkeområde.

2.1.2 Omorganisering

Omorganiseringen i Forsvarets verkstedorganisasjon med mulig navneendringer, skal ikke føre til konsekvenser for lønns- og arbeidsforhold regulert etter denne overenskomsten. ...»

- (5) Som bilag 9 til overenskomsten er inntatt protokoll av 16. mars 1989. Protokollen har blant annet slike bestemmelser:

«Avsluttende forhandlingsmøte ble holdt i Forsvarsdepartementet 16. mars 1989 mellom Fellesforbundet, Norsk Tjenestemannslag, Forsvarets sivile tjenestemenns landsforbund og Forsvarsdepartementet i sak.

Overføringer av arbeidstakere fra Statens lønnsregulativ til Verkstedoverenskomsten, tilbakeføring av arbeidstakere fra Verkstedoverenskomsten til Statens lønnsregulativ.

...

1. Byråsjef T. Bråthen ledet møtet. Han viste til departementets tilbud, fremsatt i møtet 2. september 1987. Etter drøftelser ble partene enige om at arbeidstakere ved tekniske verksteder i Forsvaret, som primært er beskjeftiget med verksteddrift, lønnes etter Verkstedoverenskomstens tariffsystem.
2. Tariffavtalen omfatter hjelpe-, spesial- og fagarbeidere samt tilsvarende arbeidstakere ved driftslageret når dette er innenfor verkstedets funksjonsplan.

Hærens forsyningskommandos verksteder:

...

Luftforsvarets verksteder ved forsyningsgruppene:

Rygge hovedflystasjon

Gardermoen flystasjon

Sola hovedflystasjon

Værnes flystasjon

Ørland hovedflystasjon

Bodø hovedflystasjon

Andøya flystasjon

Bardufoss flystasjon

Luftforsvarets forsyningskommando, Kjeller

Luftforsvarets stasjon, Linderud

Sjøforsvarets verksteder:

...

Andre virksomheter:

...

3. ...
Arbeidstakere som i dag ikke er plassert på et av disse nevnte tjenestesteders funksjonsplan og lønnes etter Verkstedoverenskomsten, beholder denne tariffavtalen som en personlig ordning så lenge vedkommende innehar stillingen. Funksjonsplanene rettes opp til tilsvarende stillinger i statsregulativet og vedlegges protokollen.
Tjenestemenn som overføres fra lønnsregulativets tariffsystem til Verkstedoverenskomsten vil være sikret for reell lønnsnedgang, ved at den månedslønn vedkommende har utbetalt (A- og B-regulativet) gjøres om til timelønn hvis ikke overenskomsten timelønn er høyere.
4. Avtalen gjøres gjeldende så snart det er mulig iht. lov eller inngåtte sentrale avtaler.

...

Protokolltilførsel fra FSTL:

FSTLs prinsipielle syn er at alle i Forsvaret skulle være lønnet etter lønnsregulativets tariffsystem, imidlertid aksepterer FSTL FDs tilbud i denne situasjonen.»

- (6) Det er inngått tilpasningsavtale for Forsvaret til Hovedavtalen LO–NHO. Avtalen er inntatt som vedlegg 1 til VO/F, jf. protokoll datert 22. februar 2000. Kapittel I har bestemmelser om partsforhold, virkeområde og varighet. Det heter blant annet:

«§ 1-1 Partsforhold

TA [Tilpasningsavtalen] til HA LO/NHO er inngått mellom Fellesforbundet og FO [Forsvarets overkommando] på vegne av FD [Forsvarsdepartementet].

Partsforholdet til TA er de sentrale tariffparter og gjelder alle VO/Fs virkeområder (jf VO/F § 2), og endrer ikke partsforholdet som er regulert i VO/F.

§ 1-2 Virkeområde

Tilpasningsavtalen omfatter alle som har overenskomsten som avtaleforhold i Forsvaret.

...»

- (7) Kapittel IX, informasjon, samarbeid og medbestemmelse, har blant annet følgende bestemmelser under § 9-3, drøftelser om bedriftens ordinære drift:

«Endringer i Forsvarets stillingsramme:

1. Generelt:

Forslag om endringer i Forsvarets stillingsramme skal drøftes med organisasjonens tillitsvalgte lokalt, regionalt og sentralt. Ved lokal/regional/sentral uenighet som gjelder de overenskomstlønnede settes det opp protokoll.

...

3. Behandlingen ved den enkelte enhet

- Alle forslag om endringer innenfor verkstedenes OPL/F, både fra administrasjonen og organisasjonen, skal drøftes lokalt før forslaget fremsendes høyere myndighet.

...

5. Behandling av forslag i FO

- Alle forslag som det er uenighet om lokalt, eller som er endret regionalt og/eller i FO, eller forslag som gjelder nedlegging av besatte stillinger, skal drøftes med organisasjonene før avgjørelse treffes.

...

- Ved sentral uenighet, som nedfelles i protokoll, vil forslag til endringer for de overenskomstlønnede utestå til forslag evt er rettslig prøvet eller at partene kommer til enighet.

...

Innleie av arbeidskraft/bortsetting av arbeid:

De sentrale parter er enig om viktigheten av at retningslinjene for samarbeid med de tillitsvalgte om innleie av arbeidskraft og bortsetting av arbeid ved Forsvarets tekniske verksteder også blir fulgt i praksis lokalt og regionalt, jf eget bilag til VO/F.»

- (8) **Tariffhistorikken – fagorganiseringen i Forsvaret**
- (9) Verkstedoverenskomsten har etter det som ble opplyst røtter tilbake til 1922 i Forsvaret. Det fremgår av ARD 2009 side 98 at VO/F første gang ble inngått i 1956, jf. dommens avsnitt 3, der også historikken er kort beskrevet.
- (10) Forsvaret har i tillegg til militært tilsatte og deres fagforeninger, sivilt tilsatte som blant annet er organisert i LO-forbundene Fellesforbundet og Norsk Tjenestemannslag (NTL) og YS-forbundet Forsvarets sivile tjenestemenns landsforbund (FSTL). Det har i en årrekke vært diskusjon om forholdet mellom overenskomstlønnede og regulativlønnede (de som følger statens lønnsregulativ). Etter hvert var det kun tilsatte som fulgte VO/F som var overenskomstlønnede. NTLs og FSTLs medlemmer fulgte statens lønnsregulativ.

Protokollen av 16. mars 1989, jf. avsnitt 5 ovenfor, var et ledd i denne diskusjonen. Retten kommer tilbake til forståelsen og betydningen av denne.

- (11) I udatert notat fra Forsvarsdepartementet om historikken og bakgrunnen for skillet mellom overenskomst- og regulativlønnede het det blant annet:

«Statens arbeidsgiversynspunkt på spørsmål om bruk av faste regulativlønte stillinger eller overenskomstlønte var i en årrekke som følger:

Faste stillinger hvor antall og behov var permanent – i det minste innenfor budsjettåret – skulle være regulativlønte.

Stillinger av mer sesongbetont karakter eller hvor behov for omfang var mer ujevnt, kunne beholdes innenfor det overenskomstsystene som var bygget opp i det sivile næringsliv.

En medvirkende begrunnelse for å holde stillinger av behovsmessig temmelig konstant karakter på overenskomst, var den enklere tilsettingsprosedyre – og følgelig også vesentlig lettere adgang til å foreta innskrenkninger/oppsigelser.»

- (12) I møte 24. november 1986 om lønns- og tariffsystem ved Hærens forsyningskommandos nye områdeverksteder på Rinnleiret og Setnesmoen deltok representanter fra følgende fagforeninger: LO, NTL, Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund (nå Fellesforbundet) og FSTL. Uenigheten var knyttet til om Verkstedoverenskomsten skulle gjøres gjeldende med valgmulighet for de som var tjenestemenn. I referatet fra møtet het det blant annet:

«Den konkrete saken nå gjelder egentlig bare hvilket tariffsystem som skal brukes for verkstedarbeiderne ved Rinnleiret og Setnesmoen, og for de «nye» arbeidere som blir tilført Steinkjær. For de sistes vedkommende eksisterer det for øvrig et «mønster» som er nyttet i mange år.

Departementet har ment at det både er riktig og nødvendig at samme tariffsystem nyttes ved alle HFK's verksteder. Dette var imidlertid ikke nevnt i de funksjonsplaner som forelå under de tradisjonelle drøftingsmøter som ble holdt på ulike plan om personelldelen av budsjettforslaget for 1987. Dette burde vært drøftet i et nytt møte – det er bare å beklage at det ikke skjedde.

Aa. Andersen konkluderte med å foreslå at det settes ned en arbeidsgruppe som får i oppdrag å utarbeide regler/retningslinjer for hvordan saker av denne karakter skal behandles. Videre at prosessen med hensyn til hvilket tariffsystem som skal brukes ved Rinnleiret og Setnesmoen stoppes/utsettes inntil arbeidsgruppen er ferdig med sitt arbeid.»

- (13) I internt notat i Fellesforbundet datert 17. november 1988 om «Fremtidige grenselinjer mellom regulativlønnede (NTL) og Overenskomstlønnede (FF) personell innen forsvaret» ble det blant annet uttalt:

«Vi viser til tidligere møte mellom Norsk Tjenestemannslag og Fellesforbundet (NJMF) den 5. juli d.å. angående grensegang mellom våre to forbund. På dette møtet ble Jørgen Jørgenson og undertegnede pålagt å rydde opp i forholdet mellom våre to forbund. Vi skulle videre se på grensegangen og «listen» over tekniske verksteder innen Forsvaret.

Den avtalte grensegangen mellom våre to forbund er nedfelt i protokoller av 4.–5. mai og av 18. desember 1972 mellom våre to organisasjoner og Forsvarsdepartementet. Intensjonen i disse protokollene er at Verkstedoverenskomsten for Forsvaret primært skal gjelde for arbeidstakere beskjeftiget ved verksteddrift som er sammenlignbart med den mekaniske verkstedindustrien. (Dette prinsippet er nedfelt i § 20 i Verkstedoverenskomsten for Forsvaret fra og med 1972). I forbindelse med omorganiseringen av den tekniske materiellforvaltningen i Hæren har det blitt

klarlagt forhold som gjør at det vil være hensiktsmessig å trekke opp fremtidige grenser for våre to organisasjonsområder.

I den sammenhengen ble vi pålagt å komme fram til en grensegang som virker naturlig og klar mellom våre [to] organisasjoner. Vi skulle samtidig forsøke å unngå at enkeltpersoner eller små grupper på de enkelte steder kiler seg inn blant andre tilsatte på annen avlønning/lønnssystem.

De uklare skillelinjer mellom lønssystemene har i en viss grad vært årsak til diskusjon og samlinger rundt om på de enkelte arbeidsplasser, og har i gjennom dette hatt en negativ påvirkning på arbeidsmiljøet.

...»

- (14) I sirkulær fra Fellesforbundet 17. mars 1989, det vil si dagen etter at protokollen gjengitt i avsnitt 5 var signert, ble det blant annet vist til at partene i protokollen var blitt enige om grensegangen mellom regulativlønnede og overenskomstlønnede. I notat datert 23. oktober 1989 fra Reidar Bråthen i Forsvarsdepartementet ble det uttalt at grenseoppgangen innebar at om lag 120 regulativlønnte verkstedarbeidere ville bli overført til overenskomsten, og at om lag 150 overenskomstlønnede over tid ville bli tilbakeført til regulativlønnet status.
- (15) Av meklingsmannens forslag ved tarifforhandlingene i 1996 fremgår at partene ble enige om å ta inn ny merknad til § 2 med slik ordlyd.

«Partene viser til bilag 8 [dagens bilag 9] om felles enighet vedrørende arbeidstakere ved tekniske verksteder i Forsvaret, som primært beskjeftiger seg med verksteddrift, lønnes etter Verkstedoverenskomstens tariffsystem. Som en konsekvens av den omstilling som finner sted fra 1. august 1996, vil partene vurdere den tariffmessige tilknytning i lys av faktiske og/eller endrede/videreførte arbeidsoppgaver, og de prinsipper som ble lagt til grunn ved inngåelse av protokoll av 16. mars 1989. En slik vurdering vil ikke berøre de verksteder som pr. 1. april 1996 er listet i Verkstedoverenskomsten for Forsvaret § 2.

Partene er enige om at den tariffmessige tilknytning for verkstedene FRTV, HATV, JØTV, SVTV og POTV skal vurderes med hensyn til en eventuell overføring til Verkstedoverenskomstens virkeområde i lys av ovenstående prinsipper.

Partene er enige om at Bardufoss fellesverksted, dvs ett sammenslått Bardufoss flystasjon og Heggelia tekniske verksted, tas inn som ett verksted under § 2 i Verkstedoverenskomsten for Forsvaret når det etableres dersom de gjøremål som i dag omfattes av Verkstedoverenskomsten for Forsvaret blir videreført fra Bardufoss flystasjon.»

- (16) VO/F § 2, virkeområde, hadde tidligere en opplisting av de tekniske verkstedene som var omfattet, herunder Luftforsvarets tekniske verksteder. Denne opplistingen ble fjernet ved tariffrevisjonen i 2004. Merknaden til § 2, jf. ovenfor i avsnitt 15, ble videreført i hvert fall for tariffperiodene 2002–2004 og 2004–2006. Den er senere tatt ut av overenskomsten.
- (17) Det ble 26. februar 1997 avholdt møte mellom Forsvarsdepartementet, Forsvarets overkommando og FSTL, NTL og Fellesforbundet. Partene ble da enige om å nedsette et utvalg som skulle vurdere den tariffmessige tilknytningen for verkstedene. Utvalgets mandat er gjengitt i innstilling datert 19. januar 1998 fra partssammensatt utvalg for vurdering av tariffmessig tilknytning for fagarbeider mv. ved enkelte av Hærens tekniske verksteder:

«Arbeidsgruppen skal utarbeide kriterier for etablering av et naturlig tariffmessig skille mellom statstjenestemenn og overenskomstlønnede arbeidstakere i Forsvaret. Bakgrunnen er de organisatoriske endringer som nå er gjennomført eller skal gjennomføres innenfor Forsvarets verksteds- og lagerorganisasjon med støttefunksjoner. Arbeidsgruppen skal ledes av departementet og skal bestå av en representant fra FD, en fra Forsvarets overkommando, og en fra hver av de sivile arbeidstakerorganisasjonene i Forsvaret (FSTL, NTL, FF).»

- (18) Avslutningsvis under de tariffmessige konsekvenser het det blant annet:

«En av arbeidsgruppens medlemmer, Fellesforbundets representant, viser til at særavtale inngått 16 mars 1989 også regulerer den fremtidige tariffmessige tilknytning for ansatte som hovedsakelig er beskjeftiget med verksteddrift, og at en endring i den tariffmessige tilknytningen er en naturlig konsekvens av den omorganisering som har funnet sted etter 1 august 1996. Fellesforbundets representant varslet at særavtalen kan bli krevd gjort til gjenstand for rettslig prøving på dette punkt.

Representantene fra FD; FO og NTL deler ikke oppfatningen om at særavtalen av 1989 automatisk gir adgang til overføring av personell mellom tariffområdene basert på det hovedprinsipp om er formulert i pkt 1 og 2 i Protokoll av 16 mars 1989, men finner etter en nærmere gjennomgang av omorganiseringen av Hærens verksteds- og lagerorganisasjon etter 1996 at det grensesnitt som ble trukket mellom tariffområdene på grunnlag av særavtalen av 1989 verken er tjenlig eller i samsvar med partenes intensjoner.

Saken tas opp i f m tariffoppgjørene pr 1 mai og 1 april 1998. Primærorganisasjonenes synspunkter forutsettes gjort kjent i de respektive hovedsammenslutninger.

Arbeidsgruppens medlemmer har ikke kommet frem til en omforent anbefaling. Medlemmene har heller intet mandat til å forplikte sine respektive organisasjoner. Arbeidsgruppen finner det på dette grunnlag riktig at Forsvarsdepartementet, som nedsatte arbeidsgruppen, sender rapporten på høring til de organisasjoner om er part i protokoll av 16. mars 1989.»

- (19) Ved tariffrevisjonene i 2010 og i 2012 foreslo Forsvarsstaben/Forsvarsdepartementet at dagens bilag 9, protokollen av 16. mars 1989, skulle strykes. Kravet ble avvist.

(20) **Sakens bakgrunn**

- (21) Tvisten har sin bakgrunn i at Forsvarsdepartementet ønsker at vedlikeholdsorganisasjonen for de nye F-35 kampflyene, som skal erstatte dagens F-16, utelukkende skal bestå av militært personell. I Generalinspektørens føringer fra 2015 for vedlikeholdsorganisasjon for F-35 het det blant annet:

«Nye vedlikeholdsløsninger på F-35 medfører økt behov for bred fagkompetanse hos det tekniske personellet

Vedlikeholdsløsningene for F-35 innebærer at mindre av det tynge og bakre vedlikeholdet, inkludert komponent- og strukturvedlikehold, i fremtiden skal utføres av Luftforsvaret. Dette skyldes ikke minst at disse behovene skal dekkes gjennom PBL-kontrakter med sivile leverandører. Med andre ord går Luftforsvarets behov i retning av totalt sett færre teknisk personell; men med en bredere teknisk kompetanse for å kunne ivareta oppgaver innenfor flere tekniske fagområder og systemer enn det som er tilfellet i dag.

...

Innsatsevne og beredskap for operasjoner medfører økt behov for militær kompetanse

Omstillingen til et innsatsforsvar, og utviklingen redegjort for i foregående punkt, resulterer i at man får færre og mindre fagmiljøer på F-35. Som et resultat av dette er det blitt tydeligere at innsatsevnen i nasjonale og internasjonale operasjoner avhenger av at alt personellet innenfor samtlige funksjoner og fagområder innehar spesifikk militær kompetanse. Dette skyldes at avdelingene inngår i den organiske logistikken som skal kunne virke i et innsatsområde. Særlig

i nasjonale høyintensitetsscenarier, men også i forbindelse med luftstyrkebidrag til internasjonale operasjoner, vil basene flyene opererer ut fra kunne bli utsatt for militære trusler. Personellet som befinner seg på disse basene, og som besørger oppdragsklargjøring og annet vedlikehold av materiellet vil kunne bli utsatt for våpenvirkning. Enten fordi de er mål selv, eller fordi de befinner seg på, i eller rundt andre potensielle mål som EBA eller selve materiellet. Vedlikeholdspersonellet innen F-35 vil med andre ord kunne være både legale og attraktive mål i væpnet konflikt. Det må derfor være i stand til både å beskytte seg selv og sine kolleger, og yte motstand med relevante maktmidler. Dette stiller fagmilitære krav til seleksjon, utdanning og vedlikeholdstrening. I tillegg stiller det krav til militær profesjonsidentitet hos den enkelte, og et sterkt indre samhold (cohesion) i avdelingene for å øke sannsynligheten for at de fungerer under vanskelige, farlige, voldsomme, eller på andre måter stressbetonte forhold. Med andre ord påvirker vedlikeholdspersonellens evne til overlevelse under krevende forhold Luftforsvarets innsatsevne i krise og krig direkte. Videre øker det reduserte personellvolumet i avdelingene behovet for hver enkelt er i stand til å utføre sine oppgaver i et stridsmiljø.

«Konsept for logistikk i Forsvaret» datert 3. mai 2013 slår fast at «Organisk logistikk omfatter integrert avdelingslogistikk og taktisk logistikk. Med integrert avdelingslogistikk menes logistikkressurser (personell, materiell og forsyninger) som inngår som en organisatorisk del av avdeling eller fartøy med en definert innsatsrolle. Som en konsekvens av dette vil organisk logistikk alltid være militær logistikk. Den integrerte logistikken i avdeling utfører logistikk på et stridsteknisk nivå og må være utrustet og trent for å ivareta fagtjeneste i et stridsmiljø». Videre fremheves det at «Den organisatoriske logistikken, som er integrert i de operative enhetene, må tilpasses de særegne behov som gjelder for stridsmiljøet til de enkelte forsvarsgrener.» Med andre ord forutsettes det at vedlikeholdsskvadronene skal være militært innrettet og trent for å fungere på en base [i] en stridssituasjon.

Med bakgrunn i dette har GIL besluttet at vedlikeholdsorganisasjonen innen F-35 skal bestå av militære stillinger, og dette vil bli gitt som en føring til sjef 138 LV ifm omstillingsoppdraget han får for 2016.

Personell som ønsker å tjenestegjøre i F-35 avdelingen må tilfredsstillе kravene

Det er i dag flere teknikere, både militære og sivile, innenfor kampfly som ikke tilfredsstiller kravene på stillingene i F-35 avdelingen. Det vil bli utviklet ulike utdanningspakker som dette personellet kan søke på for å kvalifisere seg for tjeneste i F-35 avdelingen. Dette vil det bli informert nærmere om etter hvert. Vårt mål er at så mange som mulig av dagens teknikere skal tilegne seg nødvendig kompetanse til å tilfredsstille disse kravene.»

- (22) F-16 opererer fra hovedflystasjonene Bodø og Ørland. Hovedbase for F-35 skal være Ørland. Etter det opplyste skal Bodø etter planen legges ned som kampflybase med virkning fra 2022.
- (23) Generalinspektøren for Luftforsvaret utarbeidet en nærmere beskrivelse av oppdraget for videre oppbyggingen av Ørland flystasjon 132 LV som kampflybase. Det fremgår innledningsvis at for å kunne planlegge oppbemanning av F-35 systemet, samt skape forutsigbarhet for personellet, var det avgjørende å ha en god oversikt og helhetlig forståelse av hvordan den nye kampflyorganisasjonen ville se ut. Notatet skisserte «hva som var opprettet til nå, planen for oppbygging og en organisatorisk endring i F-35 vedlikeholdsskvadronen». Under punktet om flyverstedsavdelingen het det blant annet:

«Sammenlignet med F-16 foreligger ikke det samme behovet for faste spesialteknikere på verkstedene. Vedlikehold på F-35 flyene (On-AC Maintenance) skal i sin helhet ivaretas av flyteknikere tilhørende driftsenheter i flyvedlikeholdsavdelingen, uavhengig av om flyene er parkert i dokker eller hangarer. Flyverkstedavdelingen vil være ansvarlig for vedlikehold på utmonterte komponenter (Off-AC Maintenance), og dette vil enten utføres av faste

spesialteknikere tilhørende egen avdeling eller av flyteknikere fra driftsenheter i flyvedlikeholdsavdelingene. Omfanget av vedlikehold på utmonterte komponenter på F-35 er lite, og erfaringene så langt fra USA tilsier at Luftforsvaret må starte ut med lav bemanning på flyverkstedavdelingen de første årene.»

- (24) Etter det opplyste skal tyngre vedlikehold, slik som depotvedlikehold mv., foretas ved verksted etter nærmere avtale. Luftforsvarets hovedverksted på Kjeller har blitt omdannet til statsforetak – Aerospace Industrial Maintenance Norway SF (AIM Norway SF), og vil kunne konkurrere om vedlikeholdsoppdrag i fremtiden.
- (25) I to kunngjøringer for Luftforsvaret datert 25. november 2015, «Utdanning for innføring og drift av F-35 i Luftforsvaret», ble det utlyst mulighet til å søke om konverteringsutdanning i USA for henholdsvis 18 og 20 flyteknikere. Det fremgikk av utlysningen at de første F-35-flyene kommer til Norge høsten 2017, og at Forsvaret for å være klar for mottak, måtte ha operativt og teknisk personell med kompetanse på F-35. Søknadsfrist var 18. og 29. januar 2016. Av opptakskravene fremgikk blant annet krav om at sivile søkere må ha gjennomført førstegangstjeneste/bestått grunnleggende soldatutdanning. I den ene utlysningen fremgikk videre at sivile søkere må konvertere til spesialistkorpset (OR [Other ranks]) før utdanningens start, og av den andre at de ville inngå i den militære organisasjon ved Ørland.
- (26) *Kort om disponeringsplikt*
- (27) Etter forsvarspersonelloven § 7 plikter militært tilsatte å la seg disponere til stilling i Norge og i utlandet i samsvar med Forsvarets behov. Etter lovens § 11 kan sivilt personell i Forsvaret som tilhører bestemte stillingskategorier, disponeres til internasjonale operasjoner. Fag- og spesialarbeidere som går inn under Verkstedoverenskomsten er omfattet. Disponeringsplikten gjelder ikke sivilt personell tilsatt før 1. januar 2005, med mindre vedkommende skriftlig har akseptert å bli underlagt disponering, jf. lovens § 11. Av Forsvarssjefens utfyllende retningslinjer for innføring av disponeringsplikt for sivilt personell i Forsvaret datert 4. mars 2009, fremgår blant annet at krav om særskilt helsemessig og/eller fysisk skikkethet skal fremgå av kunngjøringen. Fast tilsatt sivilt personell som er underlagt disponeringsplikt, skal gjennomføre årlige fysiske tester som militært personell. Det er videre retningslinjer om bevæpning og uniformering, herunder om sivile gradsmerker.
- (28) *Twisteforhandlinger og søksmål*

- (29) Det har vært flere tvistemøter. Forhandlingsmøte mellom LO og Forsvarsstaben på vegne av Forsvarsdepartementet ble avholdt 29. oktober 2015. I protokollen heter det blant annet:

«LO hadde bedt om et forhandlingsmøte for å drøfte tvisten med hjemmel i HA LO – NHO § 2-3.

LO sine anførsler:

Problemstillingene som ble drøftet har bakgrunn i de pågående endringsprosesser i Forsvaret, jf. blant annet planlegging av stillinger i F-35s vedlikeholdsorganisasjon.

1. Protokoll av 16.03.1989 bestemmer at Verkstedoverenskomsten gjelder for ansatte ved tekniske verksteder. Protokollen ble vedtatt ved forrige tariffoppgjør. Forsvaret har flere ganger reist tariffkrav om endring av protokollen, men har hver gang frafalt sine krav. Protokollen er således fortsatt bindende for Forsvaret.
2. Punkt 5 under «Endringer i Forsvarets stillingsramme» i § 9-3 i Tilpasningsavtale for Forsvaret til hovedavtalen LO-NHO, er også bindende for Forsvaret. Det er således ikke tilstrekkelig å ta opp spørsmål om endringer med organisasjonen. Det kreves enighet eventuelt rettslig avgjørelse før iverksettelse av endringsbeslutninger. Styringsretten er i seg selv ikke tilstrekkelig hjemmel i denne sammenheng. Eventuell delegering av drøftelsesansvaret etter § 9-3 fritar ikke Forsvaret fra forpliktelsene i punkt 5.
3. Det vises ellers til Fellesforbundets anførsler i protokoll av 30. juni 2015.

FST sine anførsler:

1. Protokoll av 16.03.1989 gjelder etter ordlyden for ansatte ved tekniske verksteder som primært er beskjeftiget med verkstedsdrift. Protokollen angir konkret at ansatte ved et verksted og som arbeider med verkstedsdrift skal lønnes etter Verkstedoverenskomsten (VOF). Siden utformingen av protokollen har Forsvaret foretatt en rekke organisasjonsendringer som har medført at organisasjonen som beskrevet i protokollen ikke lenger er gjeldende. Kjøp av nytt kampfly F-35, innebærer at Forsvaret i tillegg til å ha anskaffet ny teknologi, også inngått en avtale som innebærer et nytt vedlikeholdskonsept. Vedlikeholdet ivaretas av såkalte PBL-kontrakter, som innebærer at Forsvaret selv ikke skal drive verkstedsvedlikehold, ref. Prop 73 S (2011-2012) – Et forsvar for vår tid.
Behov for vedlikehold av F-35, utover det som ivaretas av PBL-kontrakter, inngår som en naturlig del av Forsvarets militære organisasjon på lik linje med det tekniske personellet som jobber om bord på marinefartøy eller i Stridstrenbataljonen i Hæren.»
2. For øvrig vises til protokoll av 30. juni 2015.»

- (30) LO med Fellesforbundet tok 19. september 2016 ut stevning for Arbeidsretten. Staten v/Forsvarsdepartementet innga tilsvaer 30. september 2016. Hovedforhandling ble avholdt 15. og 16. februar 2017. To partsrepresentanter og fem vitner avga forklaring.

(31) **Partenes påstandsgrunnlag og påstander**

- (32) *Landsorganisasjonen i Norge* med Fellesforbundet har i korte trekk anført:

- (33) Det er tariffstridig når Forsvaret krever at vedlikeholdet av F-35 utelukkende skal utføres av militært personell. Styringsretten er begrenset av tariffavtale og gir ikke grunnlag for å treffe slik beslutning.

- (34) Det følger av ordlyden i protokoll av 16. mars 1989 at sivile arbeidstakere som «primært er beskjeftiget med verksteddrift, skal lønnes etter Verkstedoverenskomstens tariffsystem».

Protokollen er inntatt som bilag til overenskomsten og er bindende mellom tariffpartene, Fellesforbundet og Forsvarsdepartementet.

- (35) Hovedformålet med protokollen var grensedragning mellom organisasjonene for sivilt personell. Den må likevel tolkes i sin kontekst. Det er ikke en intern fagskilleavtale siden arbeidsgiver er representert. Hvis også de organisasjonene som organiserer de militære hadde vært inne på verksteddriften i konkurranse med de sivile organisasjonene, hadde det vært naturlig at grensedragningen mot denne gruppen hadde blitt reist. Det er naturlig å forstå protokollen slik at verksteddriften var Fellesforbundets tariffområde. Fordeling mellom sivile og militære stillinger blir gjort gjennom oppsettingsplaner ved verkstedene (funksjonsplaner). Fraværet av militære organisasjoner som avtalepart til protokollen innebærer ikke at Forsvaret fritt kan tilsette militære på verkstedene.
- (36) Arbeidsgiver ønsket kun én tariffavtale for sivilt tilsatte på verkstedene. Arbeidsgiver ønsket ikke flere lønssystemer. Det er et prinsipp om at man skal tilsette militære i den grad arbeidsoppgaven tilsier at sivile ikke er tilstrekkelig, jf. også uttalelser i Prop. 111 LS (2014–2015) om militærordningen. Det er et akseptert prinsipp om at overenskomstlønnes gjøremål må være sammenlignbare med sivil verkstedindustri.
- (37) Etterfølgende forhold støtter saksøkers forståelse. Protokollen har blitt lagt til grunn i senere omstillingsprosesser. Merknaden som § 2 i VO/F henviste til tidligere, viser at partene har hatt en felles forståelse om at dette er Fellesforbundets område hvis de sivile arbeidstakerne ved de tekniske verkstedene «primært beskjeftiger» seg med verksteddrift. Protokollen er videreført i alle tariffoppgjørene senere. Forsvarsdepartementet krevde både i 2010 og 2012 at protokollen skulle fjernes, men dette ble avvist av Fellesforbundet. Dette viser at arbeidsgiver har ansett seg bundet.
- (38) Spørsmål om opp- og nedbemanning og innleie av arbeidskraft har blitt drøftet med Fellesforbundet. Dette viser også at arbeidsgiver anså dette for å være Fellesforbundets domene. Overenskomstlønnede mottar lønn i samsvar med lønnsutviklingen i det private næringsliv og er lønnet høyere enn militært tilsatte. Dersom arbeidsgiver hadde ment at denne type arbeid ikke var Fellesforbundets tariffområde, ville overenskomstlønnede for lengst vært erstattet med militært tilsatte.
- (39) Det gjelder et lojalitetsprinsipp i tarifforhold. Det vil være i strid med dette å tolke protokollen slik Staten v/Forsvarsdepartementet gjør. Det vil da ikke være noe igjen av protokollen.

- (40) Den nåværende faktiske situasjonen er dekket av protokollen. Vedlikeholdsorganisasjonen for F-35 skal omfatte oppgaver som «primært» er verksteddrift. Det er tale om samme type vedlikeholdsoppgaver som for dagens F-16. Det vil omfatte både lettere og tyngre vedlikehold, selv om mye av det tyngre settes ut. Stortinget la opp til at «tjenestegjørende» kan utføre vedlikeholdet etter konverteringsutdanning.
- (41) Det er ikke nødvendig med militær utdanning. Det gjelder for øvrig krav om militær kompetanse for sivile teknikere også i dag. Det er regler om disponeringsplikt for skarpe oppdrag mv. og krav om årlig trening. Det er nærliggende å tro at det er andre motiv, herunder økonomiske, som har vært styrende. Generalinspektørens føringer ser fullstendig bort fra at arbeidsgiver er bundet av VO/F, og at den innebærer begrensninger med hensyn til hvordan vedlikeholdsorganisasjonen kan bemannes.
- (42) Staten v/Forsvarsdepartementet har opptrådt tariffstridig ved å nekte å tilsette sivile teknikere. Det følger av Tilpasningsavtale for Forsvaret til Hovedavtalen LO–NHO § 9-3 nr. 5 at ved sentral uenighet, slik som her, skal forslag til endringer for de overenskomstlønnede utstå til partene kommer til enighet eller det har vært rettslig prøving. Det å ikke benytte overenskomstlønnede omfattes av «endringer for de overenskomstlønnede». Det er allerede foretatt tilsetninger i F-35-organisasjonen, og flere er sendt til USA på opplæring. Ved at de må si fra seg tilhørighet til VO/F for å kunne få nødvendig konverteringsutdanning, har forslaget allerede fått virkning, og bestemmelsen er dermed brutt.
- (43) Det er nedlagt slik endret påstand:
- «1. Å ansette utelukkende militære teknikere i vedlikeholdsorganisasjonen knyttet til kampflyene F-35, strider med Protokoll av 16.03.1989, jf. bilag 9 til Verkstedoverenskomsten for Forsvaret.**
- 2. Staten v/Forsvarsdepartementet har opptrådt tariffstridig ved å nekte å ansette sivile teknikere i vedlikeholdsorganisasjonen for kampflyene F-35, uten at uenigheten med LO/Fellesforbundet, se påstand nr. 1, er rettslig prøvet, jf. § 9-3 nr. 5 i Tilpasningsavtale for Forsvaret til Hovedavtalen LO-NHO.»**
- (44) Staten v/Forsvarsdepartementet har i korte trekk anført:
- (45) Utgangspunktet er at arbeidsgiver har styringsrett og rett til å bestemme kompetansekrav til de som skal tilsettes. Det er ikke holdepunkter for at staten v/Forsvarsdepartementet har inngått avtale med Fellesforbundet som avskjærer Forsvaret fra å bestemme at stillingene i den nye vedlikeholdsorganisasjonen for F-35 skal være militære.
- (46) Verken ordlyden i protokollen eller dens forhistorie støtter saksøkers syn. Protokollen gjelder i sak om overføring av arbeidstakere fra statens lønnsregulativ til

Verkstedoverenskomsten, og omvendt. Det er ikke noe i ordlyden som gir grunnlag for å innfortolke den begrensning i styringsretten som saksøker har gjort gjeldende.

- (47) Protokollen er inngått mellom de sivile organisasjonene og Forsvaret. Den regulerer ikke grensedragningen mot de militære, og den skal ikke sikre sivil tilsetning. Tariffhistorikken og dokumentene utarbeidet under tilblivelsen, viser at det var grensen mellom de sivile organisasjonene som skulle reguleres. Det var interessemotsetninger mellom disse, og protokollen var aldri ment å trekke noen grense mot de militære. Det har heller ikke Fellesforbundet hevdet.
- (48) Protokollen knytter seg dessuten til tradisjonell verksteddrift som er sammenliknbar med private verksted. Vedlikeholdsarbeidet tilknyttet F-35 er ikke tradisjonell verksteddrift. Den type lettere vedlikehold som skal utføres har aldri vært utført av overenskomstlønnede. Det har alltid blitt utført av militært tilsatte, noe som ble bekreftet i vitneforklaring fra Harald Paulsen fra Luftforsvaret.
- (49) Subsidiært anføres at protokollen ikke under noen omstendighet kan forstås slik at den forplikter Forsvaret til å reservere et visst antall stillinger i den nye vedlikeholdsorganisasjonen for F-35 til sivilt og VO/F-lønnet personell.
- (50) Det kan anføres at protokollen må forstås statisk, slik at dersom man ikke gjenfinner det aktuelle verkstedet, faller det utenfor. Det har fra flere hold blitt hevdet at protokollen er lite robust for endringer, og Fellesforbundet har også akseptert at nye verksted ikke omfattes. Protokollen gjelder for «forsyningsgruppene», noe som omfatter det tyngre vedlikeholdet. Det er ingen forsyningsgruppe for F-35 på Ørland, og den nye vedlikeholdsorganisasjonen er derfor ikke på listen som fremgår av protokollen. Protokollen får da ikke anvendelse. I den grad protokollen skal forstås dynamisk, må det trekkes en parallell til situasjonen i 1989, og hva man forsto som verksteddrift den gang. Det som skal utføres av vedlikeholdsarbeid for F-35 er noe annet enn det som ble utført på Ørland i 1989. Den gang var det vedlikehold på mellomnivå – nå er det tale om lettere vedlikehold. Uavhengig av om man velger en statisk eller dynamisk tilnærming, vil derfor det vedlikeholdsarbeidet som skal utføres på Ørland for F-35 ikke omfattes av protokollen.
- (51) Den sikkerhetspolitiske situasjonen er endret. Under den kalde krigen regnet man med en lengre varslingstid enn nå, og F-35-flyene og -basen vil være et sentralt mål for mulige angrep. Kampflyene utgjør en spydspiss i forsvaret av Norge. Forsvaret har derfor et sterkt og saklig behov for å bemanne den nye vedlikeholdsorganisasjonen med militært personell. Det samsvarer også best med folkeretten. Retten til å delta i fiendtligheter er reservert for

stridende. Sivile som deltar, mister beskyttelsen som sivile og privilegier som krigsfanger, og blir lovlige mål. Langtidsplanen for Forsvaret, Prop. 151 S (2015–2016) side 21, understeker nødvendigheten av å skille militære og sivile. Det vil kunne være et svik fra myndighetenes side om dette ikke gjøres. På dette punktet var man ikke like påpasselig tidligere.

- (52) Mobiliserings- og disponeringsplikt er ikke tilstrekkelig til å ivareta Forsvarets behov og folkerettslige forpliktelser. Selv om sivile tidligere i noen grad har vært benyttet i militære operasjoner grunnet mangel på militært personell, er det ikke tilstrekkelig for å benytte sivile. Forsvarspersonelloven tar sikte på internasjonale operasjoner, ikke forholdene på norsk jord, og gjelder kun for de som er tilsatt etter 2005. Hensynet til varslingstider gjør det nødvendig å ha trent personell. Forsvaret skal være i stand til høyintensiv krig, og personellet skal umiddelbart være klart til innsats.
- (53) En løsning der Forsvaret bemanner organisasjonen med militært personell betyr ikke at dagens overenskomstlønnede ikke blir godt ivaretatt. De kan søke på konverteringsutdanning, men for å være en del av vedlikeholdsorganisasjonen, må de ha militær trening og gå inn i militære stillinger.
- (54) Påstandens punkt to kan heller ikke føre frem. Forsvaret er ikke avskåret fra å opprette de aktuelle stillingene til det foreligger enighet eller tvisten er rettslig prøvd. Ordlyden gir ikke støtte for en slik forståelse. Den knytter seg til endringer for de overenskomstlønnede, for eksempel nedleggelse av VO/F-stillinger. Her er det tale om endringer i de militære stillinger. At en endring de facto og indirekte får betydning, er ikke tilstrekkelig. Dersom saksokers forståelse skal legges til grunn, vil Forsvaret være avskåret fra å opprette enhver ny stilling uten enighet eller rettslig avklaring. Dette gir et sterkt pressmiddel for fagforeningen og vil være svært inngripende. Det ville dessuten innebære en lite heldig bruk av domstolene. Forsvaret har da heller ikke oppfattet at denne avtalen har fått anvendelse ved militære stillinger.

- (55) De er nedlagt slik påstand:

«Staten v/Forsvarsdepartementet frifinnes.»

- (56) **Arbeidsrettens merknader**

- (57) Saken reiser to spørsmål: For det første om det vil være tariffstridig å bemanne den nye vedlikeholdsorganisasjonen for F-35 utelukkende med militært personell. Forsvaret har stilt som vilkår for konverteringsutdanning, og dermed for tilsetting, at sivilt tilsatte som omfattes av Verkstedoverenskomsten for Forsvaret (VO/F) må tilsettes på militære vilkår.

For det andre er det spørsmål om forståelsen av Tilpasningsavtale for Forsvaret til Hovedavtalen mellom LO–NHO § 9-3 nr. 5. Etter denne bestemmelsen skal, ved sentral uenighet, forslag til endringer for de overenskomstlønnede utstå til forslaget eventuelt er rettslig prøvd eller partene kommer til enighet.

- (58) *Krav om militær tilsetting for å være tilknyttet vedlikeholdsorganisasjonen for F-35*
- (59) I spørsmålet om det er tariffstridig å stille krav om overgang til militær tilsetting, har Arbeidsretten delt seg i et flertall og et mindretall. Flertallet, dommerne *Wahl, Frogner, Bruzelius, Stangnes* og *Bjørndalen* har kommet til at saksøker må gis medhold, og vil bemerke:
- (60) Forsvaret er bundet av VO/F. Overenskomsten omfatter «hjelp-, spesial- og fagarbeidere ved Forsvarets tekniske verksteder og tilsvarende arbeidstakere ved driftslagrene samt arbeidstakere innen andre enheter som i henhold til praksis har vært omfattet av denne overenskomst», jf. § 2.1, punkt 2.1.1 og avsnitt 4 foran.
- (61) Som bilag 9 til overenskomsten er inntatt protokoll av 16. mars 1989, jf. avsnitt 5 foran. Det fremgår av protokollens punkt 1 at partene var enige om at «arbeidstakere ved tekniske verksteder i Forsvaret, som primært er beskjeftiget med verksteddrift, lønnes etter Verkstedoverenskomstens tariffsystem». Protokollen er signert av Forsvarsdepartementet og tre fagforbund som organiserte sivilt personell i Forsvaret: Fellesforbundet, Forsvarets sivile tjenestemenns landsforbund (FSTL) og Norsk Tjenestemannslag (NTL). Protokollen er en del av VO/F og tariffrettslig bindende mellom partene.
- (62) Etter det opplyste er det totalt omkring 1000 tilsatte som er omfattet av VO/F. Av disse er 161 tilknyttet Luftforsvaret. Andelen sivilt tilsatte på verkstedene utgjør etter det som ble opplyst 33–34 prosent.
- (63) F-35 vil gradvis erstatte F-16. De første flyene kommer høsten 2017. Vedlikehold av F-16 utføres i dag av Forsvaret. I forbindelse med kjøpekontrakten for F-35, har Forsvaret forpliktet seg til å sette ut tyngre vedlikehold på såkalte PBL-kontrakter. Slikt vedlikehold vil bli tildelt verksted i NATO-land etter anbudskonkurranse. Saksøker har ikke gjort gjeldende at det var eller er tariffstridig å sette dette vedlikeholdet ut på anbud.
- (64) På bakgrunn av vitneforklaringene legger Arbeidsretten til grunn at vedlikeholdet som skal utføres på Ørland, der flyene vil være stasjonert, først og fremst vil være det som betegnes som lettere vedlikehold. Tvisten gjelder dette vedlikeholdet. For å kunne arbeide som teknikere på F-35, er det nødvendig med konverteringsutdanning. Forsvaret har allerede

sendt teknikere til USA for å gjennomføre denne utdanningen. Det er, som nevnt, stilt som vilkår for å kunne gjennomføre utdanningen, og dermed for å tilhøre vedlikeholdsorganisasjonen for F-35, at overenskomstlønnede flyteknikere endrer status og blir militært tilsatte. De vil da ikke lenger omfattes av VO/F.

- (65) Etter flertallets syn, er det tariffstridig å utelukke overenskomstlønnede fra vedlikeholdsorganisasjonen for F-35 ved å stille krav om at de skal være militært tilsatte.
- (66) Arbeidsgiver må kunne stille krav om relevant og nødvendig kompetanse, herunder at de som skal utføre arbeidet har gjennomgått nødvendig etterutdanning. Tilsvarende vil det for enkelte stillinger kunne være saklig grunn for å stille krav om fysisk skikkethet osv. Slike krav vil normalt kunne oppstilles i kraft av styringsretten. Styringsretten kan imidlertid være begrenset av lov, tariffavtale, individuell avtale mv., og den begrenses også av allmenne saklighetsnormer, jf. blant annet Rt. 2001 s. 418 (Kårstø).
- (67) I vår sak medfører imidlertid etter flertallets syn tariffavtalen begrensninger i styringsretten, og i hvilke vilkår som kan stilles for å være en del av vedlikeholdsorganisasjonen for F-35. Verkstedoverenskomstens virkeområde og omfang er gjengitt i avsnittene 3 og 4. Omfangsbestemmelsen utfylles av protokoll av 16. mars 1989, jf. avsnitt 5. Det fremgår av protokollen at arbeidstakere ved tekniske verksteder som «primært er beskjeftiget med verksteddrift», lønnes etter overenskomsten. For Luftforsvaret gjelder protokollen etter sin ordlyd angitte verksteder ved «forsyningsgruppene», herunder for Ørland hovedflystasjon. Bakgrunnen for protokollen og dens hovedformål var en avklaring av hvilken overenskomst som skulle gjelde for sivilt tilsatte innenfor dette tariffområdet, jf. blant annet avsnitt 13 flg. Det var en diskusjon internt i LO, men også mellom de to LO-forbundene, Fellesforbundet og NTL, og YS-forbundet FSTL.
- (68) Protokollen har blitt videreført ved alle etterfølgende tariffrevisjoner. Ved tariffrevisjonen i 1996 ble det i merknad til § 2 tatt inn en henvisning til protokollen og de retningslinjer den ga ved uklarhet om tariffmessig tilknytning. Denne merknaden ble videreført i hvert fall for tariffperiodene 2000–2002 og 2002–2004. Det er derfor etter flertallets syn ikke treffende når det fra statens side hevdes at protokollen ikke gir veiledning, og at den har vist seg å være lite robust. Det er samtidig klart at protokollen ikke regulerer en nærmere fordeling mellom sivile overenskomstlønnede og militært tilsatte. Flertallet legger ut fra vitneforklaringer til grunn at det heller ikke har vært tvister mellom militært tilsatte og overenskomstlønnede om fordelingen mellom de to gruppene.

- (69) Selv om VO/F og protokollen av 16. mars 1989 ikke direkte regulerer en nærmere fordelingen mellom militære og sivile tilsatte, bygger protokollen på en forutsetning om at Forsvaret er bundet av VO/F, og at overenskomsten har et tariffområde og dekker arbeid som utføres av sivile tilsatte innenfor dens område. Arbeid ved Ørland flystasjon, der F-35-flyene vil ha base, er omfattet. På bakgrunn av bevisførsel finner flertallet det heller ikke tvilsomt at overenskomstlønnende har vært beskjeftiget med blant annet den type vedlikehold som skal utføres i tilknytning til F-35, dvs. lettere vedlikehold på flyene. Dette er arbeid og oppgaver de har utført sammen med militært tilsatte. VO/F har således, slik flertallet ser det, fått anvendelse på de oppgaver og det arbeid som de overenskomstlønnede har utført over tid.
- (70) Den nærmere fordelingen mellom sivilt og militært tilsatte innenfor vedlikeholdsorganisasjonen har som nevnt ikke tidligere vært gjenstand for tvist. Beslutningen om *utelukkende* å besette vedlikeholdsorganisasjonen for F-35-flyene med militært personell, innebærer i realiteten at staten v/Forsvarsdepartementet har satt Verkstedoverenskomsten til side for denne type arbeid og opptrådt som om den ikke var bundet av de forpliktelser som følger av denne. Staten v/Forsvarsdepartementet kan imidlertid etter flertallets syn ikke fri seg fra de forpliktelsene som følger av overenskomsten ved å stille krav om overgang til militær tilsetting. Dette er tariffstridig. Forsvaret må derfor innenfor de rammer som følger av overenskomsten legge til rette for at overenskomstlønnede inkluderes i vedlikeholdsorganisasjonen for F-35. En eventuell tilpasning til de behov Forsvaret mener å ha, må skje innenfor de rammer som følger av tariffforpliktelsene.
- (71) Slutningen i dommens punkt 1 er noe endret sammenholdt med saksøkers påstand, siden protokollen av 16. mars 1989, jf. bilag 9 til overenskomsten, må leses og tolkes i lys av overenskomstens virkeområde i § 2.
- (72) Arbeidsrettens mindretall, dommerne *Solberg* og *Thuve*, har kommet til at staten v/Forsvarsdepartementet må frifinnes for saksøkers påstand punkt 1.
- (73) Etter mindretallets syn er Protokollen av 16. mars 1989 uten relevans for den foreliggende tvisten. De fagforbundene som organiserer militært tilsatte er ikke part i avtalen, og de har ikke deltatt i forhandlingene eller møter knyttet til protokollen. Dersom protokollen skulle regulert forholdet til militært tilsatte, måtte deres organisasjoner ha deltatt i forhandlingene. Det er for øvrig heller ikke noe i dens innhold som støtter saksøkers syn.

Protokollen sier ikke noe om fordelingen av arbeidet mellom militære og sivile, og den gir ikke overenskomstlønnede noe krav på bestemte oppgaver.

- (74) Kravet om militær utdanning er blant annet begrunnet i hensynet til personellsikkerhet. Dette samsvarer også med de krav som følger av folkeretten. Sikkerhetspolitiske hensyn tilsier også militær utdanning og tilsetting. Mindretallet kan ikke se at det i tarifforholdet mellom partene er avtalt noe som begrenser statens rett til å fastsette kompetansekrav, og til å stille krav om militær tilsetting for det verkstedspersonellet som skal betjene F-35-flyene. En så avgjørende og vidtrekkende begrensning i Luftforsvarets styringsrett krever klar hjemmel i lov eller avtale. Etter mindretallets syn kan det heller ikke utledes noen slik begrensning av Verkstedoverenskomsten. Beslutningen om å kreve militærfaglig bakgrunn og tilsetting er saklig begrunnet, og den ligger klart innenfor det staten v/Forsvarsdepartementet kan beslutte i et tilfelle som det foreliggende. Mindretallet bemerker også at det kun er en mindre del av det totale arbeidet som utføres av overenskomstlønnede som det er tale om å overføre til militært tilsatte.
- (75) *Tilpasningsavtalen § 9-3 nr. 5*
- (76) Det neste spørsmålet er om Forsvaret har brutt tilpasningsavtalen § 9-3 nr. 5, jf. saksøkers påstand punkt 2. Her har den samlede Arbeidsrett kommet til at staten v/Forsvarsdepartementet må frifinnes fordi det så langt ikke har vært gjennomført tilsettinger som berører den type stillinger som vil være aktuelle for overenskomstlønnede.
- (77) Retten vil likevel knytte noen merknader til forståelsen av bestemmelsen.
- (78) Tilpasningsavtalen § 9-3 har bestemmelser om drøftelser om bedriftens ordinære drift, jf. avsnitt 7 foran. Det følger av § 9-3 nr. 5 første strekpunkt at «[a]lle forslag som det er uenighet om lokalt, eller som er endret regionalt og/eller i FO, eller forslag som gjelder nedlegging av besatte stillinger, skal drøftes med organisasjonene før avgjørelse treffes». Siste strekpunkt bestemmer at «[v]ed sentral uenighet, som nedfelles i protokoll, vil forslag til endringer for de overenskomstlønnede utstå til forslaget evt er rettslig prøvet eller at partene kommer til enighet».
- (79) Ordlyden i bestemmelsen er klar. Det er ikke tvilsomt at den beslutningen som Forsvaret har truffet i saken vil innebære endringer for de overenskomstlønnede. Det fremstår som lite treffende å betegne dette som en indirekte konsekvens når konsekvensen av beslutningen, om enn noe frem i tid, vil være at overenskomstlønnede utelukkes fra alt vedlikehold tilknyttet F-35.

- (80) Det er ikke holdepunkter for at bestemmelsen skal tolkes innskrenkende. Formålet med bestemmelsen underbygger også at den må forstås slik at den åpner for at gjennomføringen av en beslutning som i praksis vil innebære endringer for de overenskomstlønnede, skal utstå til partene er enige eller det foreligger rettslig avklaring. Arbeidsretten bemerker dessuten at bestemmelsen heller ikke synes å ha medført at et betydelig antall beslutninger har blitt gjenstand for rettslig prøving.
- (81) Når Arbeidsretten har kommet til at staten v/Forsvarsdepartementet ikke har opptrådt tariffstridig på dette punkt, er det fordi en gjennomføring fortsatt er noe frem i tid. Riktignok har det blitt utlyst tilbud om konverteringsutdanning med krav om overgang til militær tilsetting, og de første flyteknikerne har også reist til USA for å få nødvendig etterutdanning. Dette fremstår som en type forberedelser arbeidsgiver måtte kunne gjøre uten at det vil være i strid med tilpasningsavtalen § 9-3 nr. 5. De første F-35-flyene kommer høsten 2017, og organiseringen og bemanningen av vedlikeholdsorganisasjonen for flyene vil skje i tiden fremover. Påstanden er knyttet til *ansettelsen* i vedlikeholdsorganisasjonen, og den ligger slik retten har forstått det, noe frem i tid. Endringene for de overenskomstlønnede vil skje gradvis, men det er ikke grunnlag for å si at staten v/Forsvarsdepartementet per i dag har opptrådt tariffstridig på dette punkt.
- (82) Dommen er avsagt med slik dissens som fremgår ovenfor.

SLUTNING

1. Utelukkende å tilsette militære teknikere i vedlikeholdsorganisasjonen knyttet til F-35 vil være i strid med Verkstedoverenskomsten for Forsvaret § 2 og bilag 9 til overenskomsten: Protokoll av 16. mars 1989.
2. For øvrig frifinnes staten v/Forsvarsdepartementet.

Jakob Wahl
(sign.)

Marit B. Frogner
(sign.)

Karin M. Bruzelius
(sign.)

Tove Stangnes
(sign.)

Terje Solberg
(sign.)

Kjell Bjørndalen
(sign.)

Axel Thuve
(sign.)

Riktig utskrift bekreftes: